

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ПАЛЬЧЕВСЬКА ОЛЕНА ГРИГОРІВНА

УДК 141.32:274/278

**ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ВІРУЮЧИХ
ПІЗНЬОПРОТЕСТАНТСЬКИХ КОНФЕСІЙ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Рівненського державного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Шугаєва Людмила Михайлівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Кондратьєва Ірина Владиславівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри релігієзнавства;

кандидат філософських наук
Соколовський Олег Леонідович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться «9» грудня 2016 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розіслано 8 листопада 2016 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Характерною тенденцією розвитку сучасного українського суспільства є посилення державно-церковного і суспільно-церковного партнерства за взірцем європейських країн. Останні події, зокрема Революція Гідності, анексія Росією Криму, російська агресія на сході країни, інформаційна та гібридна війни спричинили глибоку соціально-економічну і духовну кризи, кризи гуманізму, що негативно впливають на буття людини і культури загалом.

Нині перед Україною назріла необхідність кардинального переосмислення світоглядних принципів, що визначають поступ нації, відхід від примітивного споживацького типу суспільства, розробка і впровадження в життя осмисленої державної політики щодо відновлення істинних духовно-моральних цінностей і зокрема, релігійних.

Усе це посилює загальну тривогу і викликає почуття невпевненості у майбутньому, впливає на екзистенційно-смісложиттєві орієнтації як невіруючих, так і віруючих людей. Втрата чітких життєвих орієнтирів дезінтегрує особистість, породжує почуття апатії та безнадії, понижує життєорганізуючий енергопотенціал. На макрорівні це трансформується у різноманітні соціальні суперечності, втрату відчуття єдності в суспільстві, що знижує рівень його самоорганізації.

За таких умов надзвичайно актуальним є питання екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій пізньопротестантських конфесій – євангельських християн-баптистів, п'ятидесятників, Адвентистів сьомого дня, Свідків Єгови, які існують в Україні тривалий період. Зазначені конфесії сьогодні є тим напрямком, що найдинамічніше розвивається і становить майже третину загальної кількості релігійних інституцій на території України.

Дослідження екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій може дати відповідь на низку питань, пов'язаних не лише з релігією, а й з життям усього суспільства. Від їх вирішення залежить визначення механізмів поведінки людини в соціумі та поведінкових нормативів. У свою чергу, це сприятиме подоланню песимістичних настроїв та соціальної апатії певних суспільних груп, у тому числі й віруючих пізньопротестантських конфесій, які навіть за умови налаштованості на апокаліптичне майбутнє, часто активно включаються у соціальні перетворення, що відбуваються в нашій країні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової програми кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету «Співвідношення релігійного і національного: контекст історії і культури українського народу» (реєстраційний номер 014U000085).

Мета дисертаційного дослідження полягає в системному філософсько-релігієзнавчому аналізі екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій.

Для досягнення поставленої мети визначено такі дослідницькі **завдання**:

- з'ясувати стан дослідження проблеми екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій у вітчизняній і зарубіжній філософській, релігієзнавчій та богословській літературі;

- сформулювати методологічні засади дослідження екзистенційно-смісложиттєвих полів представників різних пізньопротестантських конфесій;

- дослідити природу екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій;

- окреслити особливості формування екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій та їх полів у євангельських християн-баптистів, п'ятидесятників, Адвентистів сьомого дня, Свідків Єгови;

- виявити соціокультурну детермінацію екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізнього протестантизму в умовах загострення глобальних проблем людства;

- простежити еволюцію екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій у контексті реалій суспільного життя України.

Об'єктом дисертаційного дослідження є системи віровчень пізньопротестантських конфесій.

Предмет дослідження – екзистенційно-смісложиттєві орієнтації як виповнювальний чинник буттєвих станів віруючих пізньопротестантських конфесій та системотвірний чинник їх віровчень.

Методологія дисертаційної роботи. Особливість і специфіка об'єкта та предмета дослідження зумовили використання комплексу філософських та загальнонаукових методів. Так, синергетичний метод дозволив розглянути християнську релігію та особистість віруючого як складно організовані нестабільні макросистеми, котрим притаманні такі властивості, як : відкритість, нестійкість та нелінійність.

Загальнонаукові методи (генетичний, порівняльно-історичний, філософсько-логічний, соціологічний, структурно-функціональний, каузальний) слугували інструментарієм реалізації універсального тріадного принципу пояснення буття, який у нашому випадку спрямовувався на висвітлення трьох базових аспектів предмета дослідження: процесуального, системно-структурного та функціонального. Теоретичний рівень пізнання забезпечили гіпотетико-дедуктивний, аксіоматичний, системно-структурний методи. Серед методів емпіричного пізнання широко використані методи безпосереднього й опосередкованого спостереження, порівняння, опису, класифікації зібраних даних та теоретичних положень.

Для дослідження феномену екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій, їхнього зв'язку з релігійними і конфесійними вченнями, з одного боку, та впливом суспільного буття, з другого, використано діалектичний та історичний методи, що дозволило створити синтезуючу основу дослідження шляхом формування відповідного понятійно-категоріального апарату (віра в безсмертя, спокута, покаяння і т. ін.).

Розгляд екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих як системотвірного чинника віровчень пізньопротестантських конфесій здійснено з використанням системно-структурного та системно-функціонального методів.

Екзегетичний метод використано для визначення специфіки різних віровчень і відповідно їхніх складових, за допомогою якого охарактеризовано особливості інтерпретації сюжетів Біблії різноманітними протестантськими богословськими школами.

Поєднання типологічного та каузального методів сприяло виокремленню стійких груп ознак екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих досліджуваних конфесій. Використання екзистенційного методу дозволило осмислити екзистенціали як специфічно людський спосіб буття, як вагому складову її духовного життя.

У ході написання дисертації автором використано базові принципи релігієзнавства: об'єктивності, позаконфесійності та світоглядного плюралізму.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у філософсько-релігієзнавчому аналізі екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій як системотвірних чинників життеорганізації особистості віруючого в її зовнішніх та внутрішніх проявах.

Наукова новизна конкретизується такими положеннями, які виносяться на захист:

Уперше:

– виявлено проблематичність висвітлення феномену екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій особистості у зв'язку з тим, що екзистенція як специфічно людське існування, не загально-однократне, а унікальне, є недоступною раціоналістичній методології, яка через свою загальність виявляється несумісною з особистісно-неповторною її специфікою.

– на основі поєднання засобів екзистенційної діалектики та синергетики, зокрема, порівняння граничних ситуацій, які впливають на зміну екзистенційно-смісложиттєвих цінностей з точками біфуркації, виявлено механізми змін, пов'язані не лише із сильними резонансними впливами на особистість віруючого як складноорганізовану унікальну нестабільну макросистему, а й із слабкими, часто на усвідомленому рівні непомітними мікрофлуктуаціями;

Отримало подальший розвиток

– положення про те, що екзистенціали – ядра екзистенційних ситуацій, на основі яких формуються екзистенційно-смісложиттєві орієнтації, є продуктом колективної творчості й виступають атрибутами соціального та

комунікативного. За таких умов соціальний простір кожної громади здатний вносити певні корективи у формування згаданих орієнтацій, як подібні корективи здатний вносити і сам віруючий, виходячи із особливостей власного духовного світу і психосфери;

Уточнено:

– тезу про те, що системотвірним чинником екзистенційно-смісложиттєвого поля віруючих є ідея спасіння;

– визначення як проблеми самої «внутрішньої» людини усього розмаїття глобальних проблем, які певним чином впливають на трансформацію екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників різних пізньопротестантських конфесій;

– думку про те, що еволюція екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій у контексті реалій суспільного життя України насамперед пов'язана із останніми подіями суспільно-політичного життя незалежної України, зокрема, Револуцією Гідності, анексією Криму, російською агресією.

Теоретичне значення дисертації полягає у здійсненні комплексного дослідження сутності та змісту екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій. Основні положення дисертації можуть бути використані для подальших наукових досліджень окресленої автором проблематики, а також при вирішенні проблем, пов'язаних із розвитком протестантизму в Україні.

Практичне значення дисертаційної роботи визначається можливостями використання його результатів у процесі викладання курсів філософії релігії, теології, соціології релігії, історії релігій, культурології, етнології, антропології, конфліктології, під час укладання навчальних і методичних посібників. Окремі положення дисертації можуть знайти своє застосування при розробці спеціальних курсів для студентів гуманітарних вузів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Висновки та положення новизни сформульовані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та висновки дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету та були викладені у доповідях та виступах на науково-практичних конференціях, зокрема: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманістики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 6 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Соціокультурні виміри релігійних процесів у світі та в Україні» (Чернівці, 30–31 травня 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Християнство у полі державно-церковних відносин: історія і сьогодення до 1700-ліття проголошення міланського едикту» (Умань, 14–15 травня 2013 р.); IV всеукраїнській науковій конференції «Сучасні проблеми

гуманістики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії (Рівне, 11 грудня 2014 р.); V міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» (Рівне, 9–10 грудня 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Влада і суспільство» (Тбілісі, 28 листопада 2015 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 8 наукових публікаціях: 6 статтях (4 – із них уміщено у фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних), 2 – у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, котрі містять шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури (272 найменування). Обсяг основного тексту дисертації становить 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт та предмет, окреслено теоретико-методологічну основу, розкрито наукову новизну, а також теоретичне і практичне значення роботи, відображено її структуру і обсяг та подано відомості про апробацію і публікації.

У першому розділі **«Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих як об'єкт наукового дослідження»** проаналізовано стан та напрямки розробки дисертаційної проблематики у вітчизняній та зарубіжній науковій і богословській літературі, обґрунтовано методологічний інструментарій.

У підрозділі 1.1. **«Феномен екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих у вітчизняній та зарубіжній науковій і богословській літературі»** охарактеризовано основні підходи до вивчення екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники висвітлюють переважно окремі аспекти проблеми екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій, зокрема, духовність як природний (автентичний) стан віруючого; екзистенціали людського буття як духовно-практичний феномен життєорганізації особистості; проблема смерті та безсмертя як ціннісні виміри людського буття; орієнтаційно-ціннісні виміри загалом людини та віруючого зокрема.

Зазначено, що останнім часом у вітчизняному філософсько-релігієзнавчому науковому дискурсі зростає кількість досліджень, присвячених внутрішньоінституційним трансформаціям з їхнім безпосереднім впливом на екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій. Серед найвагоміших напрацювань, слід назвати, насамперед, праці І. Богачевської, І. Вітюк, В. Докаша, В. Єленського, С. Здіорука, А. Колодного, І. Кондратьєвої, В. Любашенко, П. Сауха, О. Соколовського, Л. Филипович, М. Черенкова, Ю. Чорноморця, Л. Шугаєвої, П. Яроцького. Однак комплексний

розгляд проблеми екзистенційної складової смисложиттєвих орієнтацій особистості залишається поза належною увагою науковців і потребує подальших досліджень.

У підрозділі 1.2. **«Методологія філософсько-релігієзнавчого аналізу екзистенційно-смисложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій»** охарактеризовано методологічні основи дисертаційного дослідження.

У процесі виявлення механізмів та логіки обґрунтовано формування екзистенційно-смисложиттєвих орієнтацій віруючих, зважаючи, з одного боку, на неповторність екзистенції кожної окремої особистості, а, з другого – на суспільно-значущий характер необхідних у цьому випадку узагальнень, доцільність використання засобів екзистенційної діалектики у поєднанні із синергетикою, яка, як відомо, репрезентує популярну галузь міждисциплінарних досліджень і володіє найпотужнішим теоретико-методологічним ресурсом узагальнення дійсності. Зважаючи на це, розглянуто громади віруючих пізньопротестантських конфесій та особистість кожного члена громади, як унікальні складно організовані нестабільні макросистеми, в яких екзистенційно-смисложиттєві орієнтації виступають як системотвірні чинники життєорганізації.

З огляду на трансформаційні процеси у житті громад віруючих, що зумовлюються історичними причинами, з метою найповнішого висвітлення екзистенційно-смисложиттєвих орієнтацій їх проаналізовано у трьох площинах: генетично-прогностичній, компонентно-структурній, функціональній й простежено відповідні зміни у характері формування згаданих орієнтацій.

Другий розділ **«Екзистенційно-смисложиттєві орієнтації протестантів як складова основоположних доктрин пізнього протестантизму»** присвячено філософсько-релігієзнавчій розвідці природи та типологічним особливостям екзистенційно-смисложиттєвих орієнтацій основних пізньопротестантських конфесій.

У підрозділі 2.1. **«Природа екзистенційно-смисложиттєвих орієнтацій пізнього протестантизму»** обґрунтовано, що екзистенція кожної людини і віруючої, зокрема є суто особистісним утворенням, яке вносить у смисложиттєві орієнтації особистості елементи емоцій та відчуття, що робить їх унікально-неповторними для кожного віруючого. Це розмаїття неповторності неможливо описати. Єдиний шлях, що дозволяє визначити їхню сутність – це творення, за М. Вебером, відповідних ідеальних типів цих систем орієнтацій для кожної із пізньопротестантських конфесій. Певним чином цьому сприяють дві обставини.

Перша полягає в тому, що, за висловом М. Гайдеггера, сенс буття будь-якого «предмета» досягається в сенсі його самореалізації. Така самореалізація щодо представника будь-якої пізньопротестантської конфесії закріплена у її віровченні, яке здатне до представлення ідеального типу смисложиттєвих орієнтацій. А друга обставина пов'язана з тим, що психологічні дослідження, зокрема О. Леонтьєва, дають можливість установити механізми передачі від

проповідника до одновірців не лише смислові основи згаданих орієнтацій, а й «елементи відчуттів та емоцій», які безпосередньо пов'язані з екзистенціалами людського буття. Для такої передачі необхідна відповідна емоційно-естетична атмосфера молитовних зібрань. Для формування такої атмосфери часто стихійно, але нерідко й усвідомлено використовуються засоби сугестивного впливу, детально розроблені в теорії Г. Лозанова.

Сенс людського життя і сенс людської історії розглянуто як двоєдиний процес, оскільки сенс життя окремої особистості реалізується через суспільне ставлення до світу, а сенс історії – через діяльність людини. У нашому ж випадку базові поля екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій реалізуються через діяльність кожного окремого віруючого, а комплементарні поля цих орієнтацій – через загальноконфесійне ставлення до світу. Такий підхід дозволяє уникнути двох небезпек: антропологічного натуралізму й абстрактного історизму.

У підрозділі 2.2. *«Типологічні особливості екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих основних пізньопротестантських конфесій»* проаналізовано сутність та істотні риси смісложиттєвих орієнтацій Євангельських християн баптистів, Християн віри євангельської (п'ятидесятників), Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня, охарактеризовано основні риси їхньої конфесійної політики.

Встановлено, що системотвірним чинником екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій будь-якого конфесійного об'єднання є ідея спасіння, яка безпосередньо впливає із віровчення. Навколо останньої відбувається формування своєрідних екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів віруючих.

Зазначено, що спільним для віровчень пізньопротестантських конфесій є базування на ідеях апокаліптичного та есхато-хіліастичного спрямування, які започатковувалися в ранньому християнстві й цілісне своє оформлення та конфесійну специфіку отримали в есхатологічних та сотеріологічних доктринах пізнього протестантизму. Положення цих доктрин як визнання кінця земної історії, другого приходу на землю Ісуса Христа, Страшного суду є спільними для всіх пізньопротестантських конфесій. Окрім цього всі пізньопротестантські доктрини актуалізують легітимуючу функцію релігії та акцентують увагу на моральних і соціальних аспектах спасіння. Заохочується також соціальна активність віруючих, поєднання служіння Богу з суспільною діяльністю і навіть з такою її формою, як політика.

Констатовано, що вищезазначене створює основу для формування як базових, так і комплементарних екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів, які дозволяють за допомогою критерію діяльності виявити в них «ланцюжки» взаємопов'язаних матеріальних та духовних, індивідуальних й соціальних, соціально-конструктивних і деструктивних екзистенціалів людського буття. На основі допоміжного критерію культури розглянуто вертикальні та горизонтальні структури цих полів. У складі перших виявляються екзистенціали,

що об'єднують особистість у різноманітних сферах життєдіяльності – матеріальній, соціальній, духовній (екзистенціали «відкритості», «турботи», «буття-разом», «волі до істини», «волі до порозуміння», «вини», «тривоги», «сумління», «духовності», «інтенційності власності», «усвідомлення власності та її потенціалу», «ступеня реалізації власницької свободи», «буттєвого укорінення», «подолання життєвих труднощів й перешкод» й ін.); у складі других – етнічні та національні екзистенціали, які пов'язані з почуттями патріотизму, любові до рідної землі як «земної батьківщини», що є своєрідною обов'язковою дорогою до «батьківщини небесної».

З'ясовано, що відмінним у пізньопротестантських доктринах залишається тлумачення самого процесу есхатологічних подій, їхнього перебігу, форм другого приходу Христа, воскресіння та суду. Це і вносить певну специфіку у відтінки екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних як базових, так і комплементарних полів представників різних пізньопротестантських конфесій.

Третій розділ **«Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації пізньопротестантських вірувань в умовах впливу причинної і телеологічної детермінації»** присвячено особливостям формування та трансформації екзистенційного поля віруючих у контексті церковного та суспільного життя. Простежено різні рівні позиціонування себе під час подій Євромайдану окремими представниками протестантських конфесій, що відповідним чином відобразилося на їхніх екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаціях, згідно екзистенційної аналітики, залежно від рівня духовності, особливостей характеру та боязні виходу із зони стабільності.

У підрозділі 3.1. **«Соціокультурна детермінація екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій пізнього протестантизму в глобалізованому світі»** розглянуто змістові основи екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників різних конфесій у період глобальних криз. З'ясовано, що існує багато спільного в екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаціях представників пізньопротестантських конфесій у період загострення глобальних проблем. Зокрема, єгови́сти та адвентисти мають спільний погляд на доктринальні принципи щодо тлумачення останніх подій на землі, незважаючи на пізніше входження у конфесійну специфіку. Якщо перші розглядають Тисячолітнє Царство як форму підготовки до вічності, то другі – готуються до Армагедону, як засобу зміни стану землі та існуючих режимів. Як одні, так і другі сповідують доктрину про невидимий прихід Христа, абсолютизують принципи анігіляціонізму, кондиціоналізму та конвенціоналізму.

Визначено, що спільним для адвентистів та п'ятидесятників є те, що есхатологія обох напрямків виникла на хвилі духовного пробудження, яке вдихнуло життя в ранньохристиянську ідею месіанського спасіння.

Зазначено, що для євангельських християн-баптистів у зв'язку з їхньою вірою в можливість спасіння всіх людей у час глобальних криз, до того ж спасіння без будь-якого зовнішнього сприяння, емоційне забарвлення

екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій значною мірою визначається екзистенціалами «турбота», «буття-разом», «воля до порозуміння».

Відтак, якщо змістові основи екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників різних пізньопротестантських конфесій у період глобальних криз визначаються впливом основ віровчення, то екзистенційна – екзистенціалами, зумовленими характером і напруженістю антиномій – чинників потрясіння внутрішнього світу.

У підрозділі 3.2. *«Еволюція екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій у контексті українських реалій»* зазначено, що подією, яка сколихнула екзистенційні засади кожного українця, у тому числі й представників пізньопротестантських конфесій, стала Революція Гідності (Євромайдан), а згодом – військова агресія РФ, що переростає у так звану «гібридну війну». Очевидно, що саме ці події вплинули на численний прихід неофітів до пізньопротестантських конфесій, який був помітно призупинений раніше. Поряд з основними напрямками євангелізаційно-реабілітаційної роботи з групами ризику (нарко- та алкозалежних) з'явилося волонтерство не лише, як вид допомоги для біженців і постраждалих в результаті антитерористичних операцій, а й як безпосередня робота у прифронтовій зоні.

Констатовано, що еволюція смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій є очевидною особливо в умовах сучасних соціально-політичної, економічної та духовної криз. Останні відбуваються на тлі загострення глобальних проблем сучасності: загрози ядерної війни, економічної та енергетичної криз, техногенних катастроф та інших інтерсоціальних проблем. Водночас зростають містичні настрої, поглиблюється есхатологічна спрямованість змісту проповідницької діяльності, посилюються харизматичні впливи.

Обґрунтовано, що життєздатність екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій стала можливою і є досить перспективною у своєму розвитку завдяки якісному оновленню всієї релігійної системи. Разом з тим, пізньопротестантські конфесії пропонують своїм прихильникам нову сакральну інтерпретацію оточуючої дійсності, вирішення глобальних проблем сучасного суспільства. Вони пропонують не лише осмислення соціальних проблем, а й якісно нове їх вирішення.

ВИСНОВКИ

Проведений філософсько-релігієзнавчий аналіз екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій дозволив зробити такі узагальнення і висновки :

1. Проблематичність висвітлення феномену екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій у вітчизняній, зарубіжній та богословській літературі полягає в наступному:

а) у зв'язку з тим, що екзистенція як специфічно людське існування у світі, котре характеризується як «поза межове» (трансцендентальне) відносно натуралістично-психологічних параметрів буття і як присутньо незагально-однократне, унікальне, є недоступною раціоналістичній методології, яка через свою загальність виявляється несумірною з її особистісно-неповторною специфікою;

б) однак у християнській традиції люди є тілесно тотожними істотами і вирізняються лише даною Богом душею, що робить їх принципово «поза межовими» щодо земного світу. Недетермінована зовнішніми щодо духовності чинниками екзистенція укорінюється в душі, у «внутрішній людині». У її «полі» й започатковуються індивідуальні пошуки смісложиттєвих орієнтацій. Сфера релігії створює особливо благодатний ґрунт для таких пошуків;

в) екзистенція віруючих чітко виявляє себе в екзистенційних ситуаціях. Своєрідними її ядрами є екзистенціали – духовно-практичні феномени, що характеризують емоційно-психологічне переживання особистості в її граничному стані та є результатом свідомого вільного вибору, зумовленого комплексом зовнішніх та внутрішніх чинників.

2. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих є відображенням людської потреби у цілісності життя в умовах відданості людини Богу. Така відданість передбачає формування тієї системи смісложиттєвих орієнтацій, яка потребує не лише інтелектуальних елементів, а й відчуттів та емоцій, які й надають цим орієнтаціям екзистенційної глибини та забарвлення. Екзистенціали не існують відособлено один від одного, а мають здатність взаємопотенціювати один одного, формуючи складну динамічну систему, яку дослідники пов'язують із поняттям екзистенційного поля особистості.

3. Поєднання засобів екзистенційної діалектики та синергетики дозволило поглибити розуміння природи екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих у таких напрямках:

– виявлення за допомогою синергетичної методології особливостей формування екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій особистості як складно організованої нестабільної макросистеми в умовах відомого у екзистенційній аналітиці буденного, граничного та метакричного буття. Визначення на цій основі того, що відкритість особистості як макросистеми, з одного боку, потенціює її здатність до самоорганізації в процесі еволюції, а, з другого – засвідчує недостатність такої умови для самоорганізації, оскільки створення нових структур залежить від взаємної гри, змагальності двох протилежних начал: утворюючого структури і розпорюючого нарощені попереднім началом структури;

– синергетика допомагає виявити механізм довготривалості стану «екзистенційної катарсизації» та гармонії, певної стабільності екзистенційно-

смісложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій в умовах метаграницного буття, зважаючи на те, що будь-яке «джерело» має здатність «вигоряти». Згідно синергетичних підходів тут «спрацьовує», відомий у режимах із загостренням, нелінійний позитивний зворотній зв'язок, який зумовлює самоприскорення не лише процесів зовнішнього світу, а й внутрішнього. Висловлене припущення не заперечує й протилежного, згідно з яким цілком ймовірно припустити, що в режимі загострення може мати місце й негативний зворотній зв'язок, який теж виявляє стабілізуючий ефект і повертає складноорганізовану нестабільну макросистему до стану спокою і рівноваги.

4. Спільним для віровчень пізньопротестантських конфесій є те, що вони базуються на ідеях апокаліптичного і есхато-хіліастичного спрямувань, які отримали свою конфесійну специфіку в есхатологічних та сотеріологічних доктринах пізнього протестантизму. Ці доктрини актуалізують легітимуючу функцію релігії та акцентують увагу на моральних і соціальних аспектах спасіння. У багатьох конфесійних об'єднаннях не лише заохочується поєднання служіння Богу із суспільною діяльністю, а й навіть із такою її формою, як політика, за винятком Свідків Єгови. Доведено, що спільною «світлою барвою» для всіх екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів є низка відповідних орієнтацій, ядром для яких слугує екзистенціальна надія, що спрямовує останні до віри у спасіння.

5. Розмаїття глобальних проблем людства, на думку представників пізньопротестантських конфесій, сьогодні розглядається як розкрита сутність або проблема самої людини. У протестантському середовищі сьогодні утверджується розуміння відповідальності не лише за особистісну долю, а й долю всього людства, планети. У зв'язку з цим християнські конфесійні об'єднання стають не лише центрами християнської віри та культури, а й важливими суспільно-політичними чинниками. У їхніх межах благодать здобувається не через споглядання та аскетичну практику, а через релігійно вмотивовану практичну дію. Відповідні цим устремлінням екзистенційно-смісложиттєві орієнтації протестантів в основному зосереджені навколо екзистенціалів «любов», «дух», «укоріненість», «свобода», «вибір». У цих орієнтаціях багато спільного, але в той же час існують і певні відмінності. Наприклад, в адвентистів та єговістів – дещо спільний погляд на тлумачення останніх подій на землі. Коли одні готуються до Армагедону як засобу зміни стану землі та існуючих режимів, то другі – до вічності. Як одні, так і другі сповідують доктрину про невидимий прихід Христа, абсолютизують принципи анігіляціонізму, кондиціоналізму та конвенціоналізму.

Спільним для адвентистів та п'ятидесятників є те, що есхатологія обох напрямів виникла на хвилі духовного пробудження, яке вдихнуло життя в ранньохристиянську ідею месіанського спасіння з відповідними цій ідеї екзистенційно-смісложиттєвими орієнтаціями. Для євангельських християн-баптистів, у зв'язку з їхньою вірою у можливість спасіння всіх людей у часи

глобальних криз емоційне забарвлення екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій значним чином визначається екзистенціалами «турбота», «буття разом», «воля до порозуміння».

6. Новий етап еволюції екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій у контексті реалій суспільного життя України пов'язується із такою подією суспільно-політичного життя як Революція Гідності – глибинною екзистенційною подією, яка примусила не лише кожного віруючого, а й кожного українця віч-на-віч зустрітися із самим собою. Коли у ставленні до цієї події єговісти залишилися у вчорашньому дні, то багато представників інших конфесійних об'єднань пішли у завтрашній день, зумовлюючи відповідні трансформації екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій своїх єдиновірців.

Усвідомлення того, що Євромайдан, котрий переріс в Революцію Гідності й наступні події (окупація Криму, російська агресія на сході), як найвищі точки напруги суспільно-політичного та духовного життя України, виявилися новим ступенем церковного самоусвідомлення та самовизначення в українському суспільстві. Це спонукає до єднання духівництва різних конфесій на основі розуміння того, що відбувається не просто протистояння між певними політичними силами, а сутичка «Правди з Неправдою», де як ніколи потрібна згуртованість людей різних поглядів, релігій, національностей навколо ідей свободи і демократії, національного буття українців.

Свідченням цього є підписаний Президентом Указ за № 357 «Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації». Він наглядно продемонстрував важливість протестантських організацій в розвитку релігійної, культурної та соціальної сфери України.

Розуміння Церквою значущості проблем суспільної єдності, що потребує відповідних змін у ланці християнин – громадянин – влада, здатне започаткувати процес формування нового громадянського суспільства, у свідомість представників якого закладалися б фундаментальні християнські цінності. Реалізація цього в екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаціях представників пізньопротестантських конфесій є тривалим і нелегким процесом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Пальчевська О. Г. Патріотичні аспекти екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій у соціокультурному полі України / О. Пальчевська // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці. – № 2 (10). – 2013. – С. 114–119.

2. Пальчевська О. Г. Формування екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій / О. Пальчевська. //

Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В. В. Лях. – Випуск 9–10 (147–148). – К., 2015. – С. 176–187.

3. Пальчевська О. Г. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації Свідків Єгови / О. Г. Пальчевська // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Видавництво «Гілея», № 104(1), 2016. – С. 135–138.

4. Пальчевська О. Г. Особливості екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій Християн Віри Євангельської (п'ятидесятників) / О. Г. Пальчевська // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці. – № 1–2 (21–22). – 2016. – С. 184–190.

Статті у наукових міжнародних виданнях:

5. Пальчевская Е. Г. Методологические ориентиры социально-философского анализа проблемы экзистенциально-смысложизненных ориентаций верующих поздних протестантских конфессий. / Е. Г. Пальчевская // AUTHORITY AND SOCIETY (Historu, Theoru, Practike) «Власть и общество (История. Теория. Практика)». – Грузія, м. Тбілісі. – № 1(37). – 2016. – С. 132–140.

6. Пальчевська О. Г. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації Адвентистів сьмого дня / О. Г. Пальчевська // East European Scientific Journal. – Warszawa. – № 7, 2016. – С. 112–115.

Публікації в інших виданнях:

7. Пальчевська О. Г. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій у світлі сучасних завдань державотворення в Україні / О. Г. Пальчевська // Християнство у полі державно-церковних відносин: історія і сьогодення. До 1700-ліття проголошення міланського едикту : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф., 14–15 травня 2013 р., Умань : Тези доповідей. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 102–110.

8. Пальчевська О. Г. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації євангельських християн-баптистів / О. Г. Пальчевська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 26. – Рівне : О. Зень, 2015. – С. 60–62.

АНОТАЦІЯ

Пальчевська О. Г. Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Рівненський державний гуманітарний університет Міністерства освіти і науки України. Рівне, 2016.

Дисертація присвячена комплексному філософсько-релігієзнавчому аналізу екзистенційно-смысложиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій. Досліджено особливості їх формування у євангельських християн-баптистів, п'ятидесятників, Адвентистів сьомого дня, Свідків Єгови.

Доведено, що якщо змістові основи екзистенційно-смысложиттєвих орієнтацій представників різних пізньопротестантських конфесій у період глобальних криз в основному визначаються впливом на них основ віровчення, то екзистенційні – екзистенціалами, які зумовлюються характером і напруженістю антиномій – чинників потрясіння внутрішнього світу.

Аргументовано, що у пізньопротестантському середовищі, в умовах нових суспільно-політичних реалій утверджується розуміння відповідальності не лише за особистісну долю, а й долю власної країни, людства, планети. У зв'язку з цим християнські конфесійні об'єднання стають не лише центрами християнської віри та культури, а й важливими суспільно-політичними чинниками. У їхніх межах благодать здобувається не через споглядання та аскетичну, а через релігійно вмотивовану практичну дію.

Ключові слова: конфесія, протестантизм, екзистенційна основа, смысложиттєві орієнтації, євангельські християни-баптисти, п'ятидесятники, Адвентисти сьомого дня, Свідки Єгови, Революція Гідності.

АННОТАЦИЯ

Пальчевская Е. Г. Экзистенциально-смысложизненные ориентации верующих позднепротестантских кофессий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Ровенский государственный гуманитарный университет Министерства образования и науки Украины. – Ровно, 2016.

Диссертация посвящена комплексному философско-религиозному анализу экзистенциально-смысложизненных ориентаций верующих позднепротестантских кофессий, особенностей формирования их полей у представителей таких позднепротестантских кофессий, как евангельские христиане-баптисты, пятидесятники, Адвентисты седьмого дня, Свидетели Иеговы.

Доказано, что смысловые основы экзистенциально-смысложизненных ориентаций представителей разных позднепротестантских кофессий в период глобальных кризисов определяются влиянием на них основ вероучения, то экзистенциальные – экзистенциалами, которые будут обуславливаться характером и напряжением антиномий – факторов потрясения внутреннего мира.

Аргументировано, что у позднепротестантской среде, в условиях новых общественно-политических реалий утверждается понимание ответственности

не только за личностную судьбу, но и за судьбу собственной страны, человечества, планеты.

В связи с этим христианские конфессии и их объединения становятся не только центрами христианской веры и культуры, а и значительными общественно-политическими факторами. В их пределах благодать обретается не через созерцание и аскетику, а через религиозно мотивированное практическое действие.

Ключевые слова: конфессия, протестантизм, экзистенциальная основа, смысложизненные ориентации, евангельские христиане-баптисты, пятидесятники, Адвентисты седьмого дня, Свидетели Иеговы, Революция Достоинства.

ANNOTATION

Palchevska O. G. Existential Life-purpose Orientations of Members of Late Protestant Confessions. – Manuscript.

A dissertation in support of candidature of philosophical sciences in specialty 09.00.11 – religious studies. – Rivne State Humanitarian University of Department of education and science of Ukraine. – Rivne, 2016.

A dissertation is focused on complex religious and philosophic analysis of existential life-purpose orientations of members of late protestant confessions. The author has analyzed formation features of existential life-purpose orientations and their fields in representatives of such late protestant confessions as: evangelic Christians-baptists, Pentecostals, Seventh-Day Adventists, Jehovah's Witnesses.

It has been established that when basics of existential life-purpose orientations of representatives of different late protestant confessions will be determined within the period of global crises mostly under the influence of religious doctrine, existential one – under the influence of existentials, which will be determined by nature and intensity of antinomies – shock factors of the inner world.

It has been proved that in the late protestant environment, under conditions of new social and political realia there is an understanding of responsibility not only for personal destiny, but for the destiny of the whole country, humanity and planet. As a result, Christian confession associations become not only centers of Christian belief and culture, but also important social and political factors. They make it possible to get God's grace not only through observation and ascetics, but through religious practical action.

Key words: confession, Protestantism, existential basis, life-purpose orientations, evangelic Christians-baptists, Pentecostals, Seventh-Day Adventists, Jehovah's Witnesses, the Revolution of Dignity.

